

Lluís Bagaria és, sense cap mena de dubte, el caricaturista peninsular més famós del segle que ara s'acaba. Trasplantat a Madrid després d'una vida bohèmia i econòmicament difícil a Barcelona, i entremig amb dos viatges a Amèrica per a fer fortuna sense aconseguir-ho, trobà la necessària projecció amb la fundació del diari «La Tribuna» per Pere Milà i Camps, interessat a disposar a la capital política de l'Estat espanyol d'un òrgan de propaganda. Els seus treballs, realment nous en relació amb el que es feia a les publicacions madrilenyes en matèria de caricatura personal, interessaren el públic i els professionals del periodisme des del primer moment. Després vingueren el setmanari «España», punta de llança de l'europeisme intel·lectual espanyol i veritable arma de combat dialèctic a favor dels aliats durant la guerra europea, i el diari «El Sol», motor de la renovació social espanyola. A ambdues publicacions trobem el millor Bagaria, editoria- lista amb el dibuix, ciutadà íntimament ferit pels vicis de l'època, home pur i directe fins al salvatisme en l'expressió del que pen- sava davant de cada esdeveniment de la molt confusa vida pública que li va tocar ana- litzar.

El propassat 26 de juny s'acomplien cin- quant anys de la mort de Lluís Bagaria. La desfeta republicana l'havia portat a l'exili a les acaballes de la guerra civil espanyola. Combatent fins al darrer alè contra la dicta- dura del general Franco i contra tot el que re- presentaven els règims de Hitler i Mussolini, dominants a Europa, un espès silenci oficial va caure sobre la seva obra de gran caricatu- rista. Encara que recordat des de l'exili, els vençuts de l'interior res no van poder fer du- rant anys per reivindicar del tot els dibuixos de Bagaria, perquè amb ells es posaven frontalment contra tot el que volia imposar aquell règim de força.

Malgrat tot, va haver-hi referències a Ba- garia i a les seves caricatures. Foren, però, escadusseres i relacionades amb aspectes molt anecdòtics, com els relatius a la vida bohèmia que portava i als dibuixos de coixi —«de almohadón», en deia— amb què de- nunciava als lectors d'«El Sol» que la cen- sura de Primo de Rivera li havia prohibit de- terminats dibuixos de caire polític. Per això no és estrany que, davant els molts anys que durà el franquisme amb les seves me- sures repressores i coactives, tant el temps espiritual en què ell va integrar-se com la seva obra de dibuixant quedessin pràctica- ment al marge de la memòria col·lectiva. A les persones instal·lades al poder no els in- teressava aquell període si no era per a des-

LLUÍS BAGARIA I LES SEVES ARRELS CATALANES

per Josep M. Cadena

Desembre 1918. Lluís Bagaria segons un dibuix, sense signatura, publicat a «L'Esquella de la Torratxa».

Lluís Bagaria, segons una caricatura de Picasso publicada a «L'Esquella de la Torratxa» el 4 de març de 1904.
Diu el peu: «Espavilat ninotaire que ara retrata tothom i que no trigarà gaire a conquistar gran renom.»

qualificar-lo globalment, i les urgències dels joves per a trobar formes útils per a l'oposi- ció immediata no van permetre gaire revi- sions històriques.

A finals dels anys seixanta i comença- ments del setanta va haver-hi, però, un mo- viment de curiositat o d'interès intel·lectual entre joves estudiosos o periodistes per les primeres tres dècades del segle. Fou una manera, purament intuïtiva en la majoria de casos, d'intentar enllaçar amb unes arrels que ens havien estat tallades, però que no eren mortes. Jo mateix, sense connexions i absolutament pel meu compte, hi vaig parti- cipar amb una llarga sèrie sobre dibuixants i escriptors catalans que sota el títol *Gentes de pluma y lápiz* fou publicada al «Diario de Barcelona», diumenge rera diumenge, en- tre octubre de 1969 i abril de 1975. Un dels primers articles, el vaig dedicar a Lluís Ba- garia, i un altre, dins la secció de cultura, fou per a Nicolàs M. Urgoiti, fundador d'«El Sol». Si ara ho recordo no és pas per establir preeminències que no tenen cap raó d'ésser, sinó per a significar que, malgrat la manca d'informació, hi havia una curiositat que amb el temps va anar eixamplant-se.

A Madrid, a la Biblioteca Nacional, l'estu- diós Antonio Elorza també començà a in- teressar-se per l'humor i la caricatura política en temps de la República. I d'un primer es- tudi sobre Robledano aviat va anar a la in- vestigació sobre Bagaria i el seu temps. A ell i a José Antonio Duran es deu l'exposició commemorativa del centenari del dibuixant, inaugurada pel maig de 1983 a la sala Pi- casso de la Biblioteca Nacional i portada me- sos després al palau de la Virreina de Barce- lona, amb un catàleg en què s'aplegaren articles de diferents conxexors del tema. I d'Antonio Elorza és el llibre *Luis Bagaria, el humor y la política* (Anthropos, Madrid, 1988), que, amb prop de cinc-centes pàgines en què el text combina perfecta- ment amb un total de 300 il·lustracions, és l'obra més completa sobre la trajectòria vital i creativa del dibuixant.

Dins el catàleg de l'exposició dedicada a recordar el centenari de Bagaria, és impor- tant per a nosaltres l'article de Francesc Fontbona, que estudia l'època de joventut de Bagaria a Barcelona en relació amb l'am- bient modernista. Altres articles, més orien- tats cap a l'evocació que cap a l'estudi, trac- ten del llarg període madrileny, que fou el del merescut triomf personal. El llibre d'Elorza, com és natural, cobreix tots els períodes i és treballat a consciència malgrat

«L'Esquella de la Torratxa», 11 de març de 1904.
El peu diu: «Un grupo de filoxeras,
un de senyorets lluits
i un altre de modernistes
entregats al flit.»

De l'Almanac de «L'Esquella de la Torratxa»
per a 1907, Alejandro Lerroux.

de Vic. El que més apassiona la gent és la guerra entre Anglaterra i Egipte, que acaba el 13 de setembre amb la batalla de Tel-el-Kebir i l'entrada de les tropes angleses al Caire. D'aquesta qüestió, i d'altres, informen seriosament o en broma publicacions diàries com —poso els anys de fundació entre parèntesis— «Diario de Barcelona» (1792), «El Diluvio» (1871), «Las Noticias» (1871), «El Correo Catalán» (1876), «La Publicidad» (1878), «La Renaixensa» (1881) i «La Vanguardia» (1881), i els setmanaris satírics «La Campana de Gràcia» (1870) i «L'Esquella de la Torratxa» (1879).

Exposició de paisatges a la sala Parés

Sembla que la infantesa i la primera joventut de Lluís Bagaria foren les normals d'un noi de bona família. La mort del pare provocà, però, un daltabaix. Això passà quan Bagaria ja tenia disset anys i desconec per quines causes la mare decidí anar-se'n amb ell a Amèrica a fer fortuna. Anaren a Mèxic, concretament a Puebla de los Angeles, on tot foren dificultats per a simplement poder sobreviure. La mare, que devia creure en les seves habilitats com a pastissera, muntà un petit negoci de «torrijas de Santa Emilia» —recordem que el seu nom de fonts era Emilia— que acabà en absolut fracàs. Dormiren al carrer i Bagaria provà diferents oficis, com pintar les parets d'una taverna i decorar unes sales del teatre Espanyol de la capital mexicana. És llavors que descobreix la seva inclinació pel grafisme artístic i cap a l'any 1902, ja de tornada a Barcelona, decideix fer-se pintor. Junt amb Rafael (Martínez) Padilla i Josep Costa, «Picarol», disposà d'un estudi on projectà i preparà els olis que el mes de novembre de 1903 presentà a la sala Parés.

En la seva primera exposició Bagaria coincidí amb Isidre Nonell i Josep M. Xiró. El primer presentà quadres amb gitanes i fou rebregat per la crítica del moment; el segon, deixeble de Modest Urgell, fou elogiat pels quadres realistes i mal comprés pels de línia simbolista, que era més personal; i pel que fa a Bagaria, els comentaristes d'art el connectaren amb la temàtica de jardins de Santiago Rusiñol. Així «Folchi» —possiblement Joaquim Folch i Torres— al número 98 de «¡Cu-Cut!», del novembre de 1913, escriu: «També són dignes d'esment alguns paisatges molt lluminosos que es veuen al mateix local, signats pel senyor Bagaria qui, agafant idèntics temes que en Rusiñol, ha demostrat que «cada cosa es del color del cristal con que se mira», ja que els jardins que a un li inspiren aquells quadres tan plens de tristesa, a l'altre li suggereixen obres

petits errors que no li treuen mèrit. Per això no faré cap anàlisi del que ja s'ha publicat sobre Bagaria, que exigiria més espai del que és convenient en un article periodístic, i des del cinquantenari de la mort afegiré al que ja s'ha dit algunes investigacions pròpies que poden ampliar coneixements.

Nascut al passatge Domingo de Barcelona

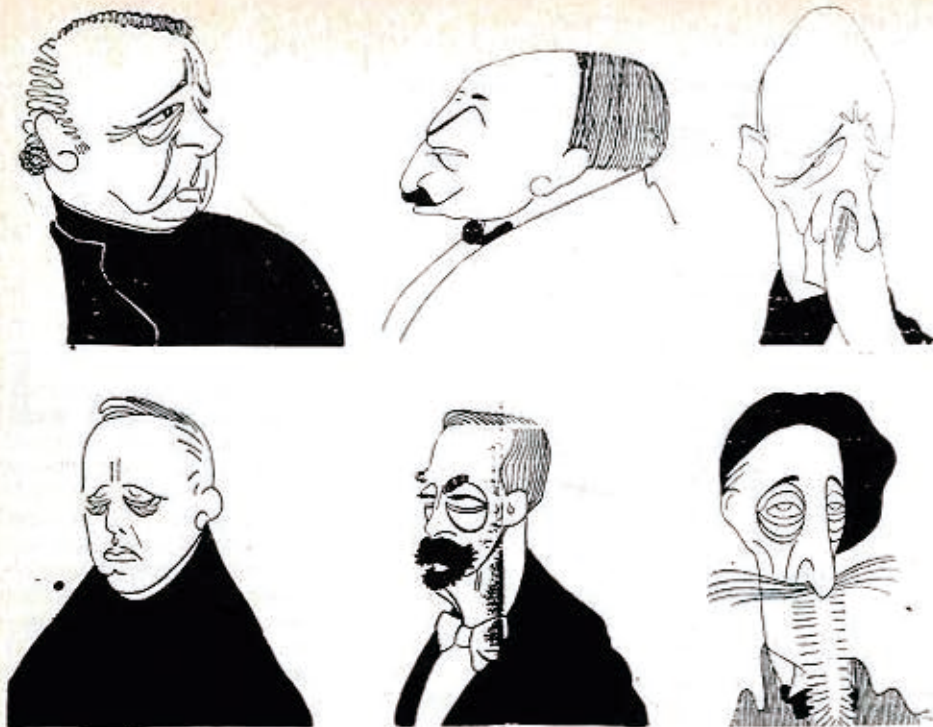
Segons figura en la seva partida de naixement, Lluís Bagaria i Bou, al qual també foren posats els noms de Gustau i Vicenç, va néixer a les tres de la matinada del 29 d'agost de 1882 a la casa número 11, primer pis, del passatge Domingo, de Barcelona. Els seus pares foren Lluís Bagaria i Roca, que es declarà propietari (sembla que també tenia negocis de calçat) i Emilia Bou i Mas, amb el domicili esmentat. Els avis paternals eren Pere Bagaria i Joana Roca, ja difunts, i els materns Vicenç Bou, mort, i Isabel Mas. Tots naturals i declarats veïns de Barcelona.

La ciutat devia tenir llavors, dins l'estricta terme municipal, uns 240.000 habitants. Calia sumar-hi, però les poblacions de Gràcia, Sant Gervasi, les Corts, Sarrià, Sants, Horta, Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals, que a la pràctica, encara que no de dret, actuaven unides a Bar-

celona. Pel cap baix eren en total unes 350.000 ànimes que participaven, unes de grat i altres per força, en l'imparable creixement d'una capital que l'any 1854 enderrocà les muralles per la banda de la que seria plaça de Catalunya i avançà, tot fent el seu Eixample, per la rambla de Catalunya i el passeig de Gràcia.

Situat entre aquestes dues grans artèries urbanes i fent de pas central entre els carrers de València i de Mallorca, el passatge Domingo participava dels ambients d'una dreia senyorial i reposada i d'una esquerra activa i donada a les diversions. Gairebé a la frontera amb el terme municipal de Gràcia, que començava a la banda de muntanya del carrer de Provença, la casa on va néixer Bagaria era molt a prop del Teatre Liric - Sala Beethoven, aixecat en una part dels amplis terrenys que havien estat Camps Elisis i que eren propietat del banquer Evarist Arnús, el qual s'hi havia fet el palau. També es trobava a quatre passes el teatre Espanyol i eren nombrosos els cafès i llocs d'esbarjo en aquella zona ja coneguda com l'esquerra de l'Eixample.

Per a situar l'època recordarem que, quan Lluís Bagaria neix, el govern de Madrid és presidit per Sagasta i regna Alfons XII; Rius i Taulet és alcalde de Barcelona i el doctor Morgades acaba d'ésser consagrat bisbe

D'una «Galeria còmica dels mestres vius» del Gai Saber. Jaume Collell, Ferran Agulló, Francesc Matheu, Miquel Costa i Llobera, Joan Maragall, Apel·les Mestres.

Contraportada del número de «L'Esquella de la Torratxa» corresponent al 21 de gener de 1910. Diu el peu, al·ludint a la representació de l'òpera Terra baixa: «Don Àngel en solfa. —No deu ser tan baixa com això, la meua terra, quan ha arribat ja al quint pis del Liceu...»

rublertes d'alegria.»

Encara que la crítica li fou, en general, favorable, Bagaria va comprendre que mai no seria un gran pintor i derivà fermament cap a la caricatura. Com han establert Fontbona i Etorza, a finals del 1902 s'estrenà en aquest gènere a «El Rector de Vallfogona» i continuà a «La Tomasa», «La Tribuna», «Or i Grana» i «De tots colors», amb esporàdiques col·laboracions als almanacs de «L'Esquella de la Torratxa» i «La Campana de Gràcia». Tornà a exposar a la sala Parés amb Padilla; ho va fer a Terrassa i participà a l'Exposició Internacional de Belles Arts de Barcelona —on va obtenir una segona medalla— i a l'Exposició d'Autoretrats d'Artistes Espanyols. També a finals d'abril de 1908 presentà una exposició de caricatures retallades damunt fusta a can Reig, una botiga de mobles al passeig de Gràcia, número 38. Per les fotografies que en publicà «L'Esquella de la Torratxa» del primer de maig de 1908, número 1.531, es pot veure que entre els personatges caricaturats figuraven Ramon Casas, Santiago Rusiñol, Maurici Vilomara, Adrià Gual, Àngel Guimerà i Apel·les Mestres. En un dels seus anònims «esque-llots», el setmanari elogià el treball, perquè «la major part de les caricatures són retrats de gent de casa i en tots ells s'hi descobreix algun signe expressiu de vida que us fa exclamar justa és la fusta!», tal és la semblança de les persones retratades». La col·lecció de ninots retallats damunt fusta és considerada «una veritable i original manifestació artística ben nova... pels barcelonins», ja que la idea no era totalment original.

Bagaria, que havia començat amb uns ninots de traça infantil, signats amb el seu cognom o amb una mena de cara d'home en què la lletra B posada de través feia de bigoti, i la doble ela al revés semblava el nas i

les celles, anà millorant amb la pràctica. Una exposició seva a París pel gener de 1905 fou molt elogiada per Josep M. Jordà a «La Publicidad» i les seves col·laboracions a «La Tribuna» l'ajudaren a destacar com a caricaturista personal. Els lectors de «L'Esquella de la Torratxa», per exemple, fruien amb una pàgina central del número 1.532, del 8 de maig de 1908, en què eren presentats en caricatura els quinze mestres en Gai Saber llavors amb vida. Des de mossèn Jaume Collell fins a Apel·les Mestres es formava una galeria de personalitats literàries vistes amb economia de traç i encert fisonòmic.

L'èxit al Faienç Català

Al Faienç Català de Santiago Segura —escrit llavors Fayans Català—, amb sala d'exposicions a l'establiment de la Granvia, 615, Bagaria inaugurà el 26 de febrer de 1910 una mostra de caricatures que aconseguí molt bona acollida i li donà força prestigi. El diari «El Poble Català» li dedicà amplis elogis: «L'Esquella de la Torratxa» cantà les seves gràcies; «Papitu», reticent per qüestions personals, també li dedicà un bon espai, i «¡Cu-Cut!», setmanari satíric amb ideologia de la Lliga i oposat al republicanisme que els altres defensaven a Catalunya, no va poder menys de dir (número 406, del 3 de març) que li havia agradat i que Bagaria, que millorava molt, s'hi havia lluit.

Els elogis més amplis per a Bagaria foren a «L'Esquella de la Torratxa» que li dedicà gran part del número 1.627, del 4 de març de 1910: les pàgines centrals reproduïren les caricatures d'Emili Junoy, Jeroni Deu, Salvador Andreu i Francesc Planàs; «Picarol» li féu la caricatura de cos sencer i esmentà l'exposició en un acudit; Màrius Aguilar, sota el pseudònim «Chantecler», li dedicà un llarg comentari, i un autor anònim —pos-

siblement Rusiñol— féu una divertida crònica de l'acte inaugural i donà fe de la categoria de l'artista. «Fins ara —escrivia sota el títol *En Bagaria al Fayans*— Lluís Bagaria s'havia distingit, en els retrats, per la simplificació de línies, pel cop de llapis ferm, segur, personalíssim. El seu art era un art nou a casa nostra i trobàvem escaient la novetat. Però, a parlar sincerament, les seves caricatures ens semblaven incompletes, aspres, planes, dures, filles d'un artista amb "disposició", amb temperament, però inexpert. Avui, en l'exposició del Fayans Català, se'ns presenta tot un altre; el veiem tal com l'esperàvem, tal com el volíem veure arribar un dia.»

L'anònim comentarista continua dient: «Les seves figures són, en la seva major part, massisses, acabades. Els peus toquen a terra; les fisonomies, partint d'una veritat justa, es perden, ajudades per la fantasia del dibuixant, en una idealitat grotesca del físic humà, sense deixar de marcar mai l'ànima dels personatges. (...) Representa veritablement un esforç digne del més entusiàstic elogi, esperança i realitat tot d'una peça, aquesta col·lecció de caricatures de gent barcelonina, de les que el judici, tocant a la semblança, es troba a l'abast de tothom perquè tothom coneix de prop els interessats.»

Pel que més avall diu el text que citem, les caricatures es venien a deu duros, preu d'una certa importància en aquella època, en què els diaris valien cinc cèntims, deu cèntims les revistes populars com «L'Esquella de la Torratxa», «¡Cu-Cut!» i «Papitu»; una pesseta les edicions populars de les obres de Rusiñol i un duro l'edició ben relligada del *Canigó* de Jacint Verdaguer. Però també cal recordar que l'àlbum de fotografies *Barcelona a la vista* valia dotze pessetes i que els dos volums de l'anuari Riera

1910. Al número del 4 de març, «L'Esquella de la Torratxa» publica algunes de les caricatures que Bagaria té exposades al Faians Català. Aquestes dues són les d'Emili Junoy i Francesc Planàs.

28 d'abril de 1916. Fa poc que s'ha sabut la mort d'Enric Granados en un vaixell torpedinat. El peu del dibuix diu: «Una veritat com un temple. —Desenganya't amic. Si en comptes d'en Granados, s'hagués tractat d'en Joselito... adéu neutralitat!»

—«libro hecho a conciencia, indispensable en todo despacho», com deia la propaganda— sortien a vint-i-tres pessetes. Llogar un harmonium o un piano costava de vuit a deu pessetes mensuals; una conferència telefònica de Barcelona a Madrid valia 4,25 pessetes cada tres minuts i un ric de l'època —tots els personatges caricaturats per Bagaria en aquesta ocasió tenien molts diners— podia gastar-se vint i trenta duros en una fastuosa nit de diversió als reservats de l'Espanyol o de l'Edèn.

Cinquanta pessetes per una caricatura podia semblar molt. Per això l'autor de l'article avisava: «En Bagaria, durant l'actual exposició, es brinda a fer la caricatura (pagant, s'entén) a quantes persones li encarreguin. Ara les fa per una misèria: d'aquí a pocs anys, que el xicot es farà dir "sí, senyor", gastará auto i es necessitaran influències per a tractar-hi, els que vulguin ser "mapats" per ell se'n faran un ull de la cara.»

La profecia es va complir, ja que Bagaria, després del trasllat a Madrid l'any 1912, començà a guanyar fama i li arribaren unes retribucions econòmiques que cada mes representaven molts milers de pessetes. Ell

portava una vida absolutament bohèmia i gastava més del que guanyava, fins al punt que l'administrador del diari «El Sol», publicació en què es consolidà la seva fama després dels èxits a «La Tribuna» i al setmanari «España», lliurava directament a l'esposa de Bagaria els diners necessaris perquè visqués la família i a ell li'n donava la resta, amb molta cura perquè no s'ho gastés tot de cop. Precaucions desbordades per la capacitat que el dibuixant tenia per a endeutar-se i fer rebuts a compte. Però tant les anècdotes com la gran obra de Bagaria a Madrid, on desenvolupà la seva immensa capacitat com a caricaturista de l'actualitat política i actuà de moralista social per mitjà de la fabulació gràfica, són qüestions molt ben estudiades al llibre d'Elorza i no cal tornar-hi. És millor fer un gran salt en el temps i situar-nos a les darreries de 1936 per a endinsar-nos en el període de guerra civil, en què Bagaria col·laborà al diari «La Vanguardia».

Caricatures de guerra civil a «La Vanguardia»

Caricaturista a «El Sol», diari al qual havia tornat després de l'etapa de «Crisol» i

«Luz», periòdics nascuts d'una forta crisi interna que patí aquell rotatiu mesos abans de proclamar-se la República, Bagaria guardà un prudent silenci durant les primeres setmanes de la revolta de juliol de 1936. Després amb els seus dibuixos lluità contra els agressors d'un Madrid assetjat, i quan pel novembre d'aquell mateix any el govern republicà decidí traslladar-se a València, ell se'n anà a Barcelona amb la família.

La direcció de «La Vanguardia», diari confiscat pels obrers a partir del començament de la guerra, fou encomanada llavors al periodista Paulino Masip i Roca, nascut a les Garrigues, a la Granadella, però que havia fet tota la vida professional a Madrid. Gran amic de Bagaria, el convidà tot seguit a col·laborar al diari i anuncià la incorporació del caricaturista amb requadres a dues columnes a primera pàgina els dies 9 i 10 de desembre de 1936. Destacà que la col·laboració seria diària i en exclusiva i que «Bagaria hallará en «La Vanguardia» su continuidad, que ya podríamos llamar histórica, en defensa de los ideales democráticos, y tendrá, sin duda, por parte de nuestro público lector, la acogida que merece el fino ingenio y punzante humorismo del ilustre artista catalán».

La primera caricatura de Bagaria a «La Vanguardia» sortí a primera pàgina —les següents anirien habitualment a la tercera, a dalt de tot i presentades com si fos una opinió editorial— del número del 11 de desembre, divendres. Des de llavors, la regularitat resultà gairebé absoluta fins a l'abril de 1938, amb algunes absències motivades per l'acció de la censura, els Fets de Maig i la mort de Jaume Bagaria, un dels seus dos fills que, a més a més, seguia l'activitat de dibuixant i en el qual el pare tenia moltes esperances. Llevat d'aquestes obligades in-

CONÈIXER LA NATURA

És una col·lecció de guies de camp que abasten la Botànica, la Zoologia i la Geologia, dins l'àmbit territorial dels Països Catalans, escrites pels millors especialistes del país per a ajudar a identificar les diferents formes de vida i saber interpretar el paisatge en el qual estan integrades.

1. GUIA DELS ARBRES DELS PAÏSOS CATALANS

Ramon Pascual (2a. edició)

2. GUIA DELS INSECTES DELS PAÏSOS CATALANS/1

3. GUIA DELS INSECTES DELS PAÏSOS CATALANS/2

Juli Pujade/Víctor Sarto

4. GUIA DELS PAISATGES GRANÍTICS DELS PAÏSOS CATALANS

Joan Manuel Vilaplana

5. VIURE DE LA NATURA

Núria Duran/Mercè Morgui/
Mercè Sallés

6. ELS VERTEBRATS DE LES ZONES HUMIDES DELS PAÏSOS CATALANS

Gustavo Llorente

7. GUIA DE LES ALGUES I ELS LIQUENS DELS PAÏSOS CATALANS

Jaume Cambra/Antoni
Gómez/Jordi Rull

8. GUIA DE LES MOLSES I LES FALGUERES DELS PAÏSOS CATALANS

Enric Gràcia/Mercè Sanz

9. FLORA MANUAL DELS PAÏSOS CATALANS

Oriol de Bolós/José Vigo/
Ramon M. Masalles/José M.
Ninot

10. GUIA DELS ARBUSTS DELS PAÏSOS CATALANS

11. LES PLANTES MEDICINALS DELS PAÏSOS CATALANS

Àngel M. Romo

Editorial Pòrtic s.a.

Ausiàs March, 92-98, escala A, 41. 4a. 08013 BARCELONA / Tel. 232 73.62
Distribució: L'ARC DE BERA, Lluç, 10-14. 08005 BARCELONA

EL GENERAL FASCISTA, por Bagaria

—¿Que no tenemos al pueblo a nuestro lado? ¡¡No nos importa!!
El ideal del fascio es gobernar sin pueblo..

«La Vanguardia», 18 de desembre de 1936.

«La Vanguardia», 3 de gener de 1937.
Miguel de Unamuno, dibuix il·lustrant
la informació sobre la mort del pensador.

terruncions, el contacte de Bagaria amb els lectors de «La Vanguardia» fou regular de dimarts a diumenge —els dilluns no hi havia diaris i sortien les edicions del «Full del Dilluns - Hoja del Lunes» per respectar, malgrat la guerra, el descans dominical dels treballadors— per espai de gairebé any i mig, amb un total d'unes quatre-centes caricatures.

Els bombardeigs, la manca d'aliments, els aprofitats de la situació, el poc ajut que la República rebia de les potències democràtiques, la sàtira sobre les figures de Hitler, Mussolini i Franco, les crides a favor dels nens innocents i els dibuixos exaltant la voluntat de victòria final foren els motius principals utilitzats per Bagaria en el seu període a «La Vanguardia». Encara que el cansament i la malaltia provocada pels excessos en la beguda ja el tenien presoner, en certs moments encara era àgil i brillant lluitador. Un viatge al front d'Aragó, on es trobava el seu fill Jaume —primer com a milícia i després com a dibuixant a «Nuevo Aragón»—, sem-

NUESTRA PISACILLA, por Bagaria

«La Vanguardia», 14 de febrer de 1937.

E ABAST-CEDOR «PATRIOTA», por Bagaria

(Y pensar que hay mas de un desgraciado que odia la guerra) (No me lo explico)...

HASTA A HENAI, por Bagaria

«La Vanguardia», 17 de febrer de 1937.

«La Vanguardia»,
18 de maig de 1937.

blà revifar-lo, però la mort del fill el 27 d'agost de 1937, a causa d'un incident, mai no ben aclarit, al casal d'Esquerra Republicana a Casp, l'enfonsà. Continua la col·laboració a «La Vanguardia», però els seus acudits foren cada vegada més àcids i traspuaven una total manca de confiança en la humanitat.

Les caricatures de Bagaria sortiren regularment a «La Vanguardia» fins al 7 d'abril de 1938; d'aquí endavant començà a fallar i durant aquell mes tan sols es publicaren dibuixos seus els dies 10, 23 i 24. Pel que fa al maig, només hi he trobat una col·laboració seva, la darrera, el dia 14, dissabte. El dibuixant i la seva família havien deixat Barcelona i es trobaven a París, on Bagaria inaugurà pel juliol una exposició de dibuixos, acompanyada de ceràmiques de López-Rey. D'aquesta manera, sense saber-ho però potser tenint-ne la intuïció, partí cap a un exili que per a ell seria definitiu.

A França també exposà a Lió i col·laborà al setmanari «Voz de Madrid», un dels últims

reductes de la resistència republicana a l'exili. Acabada la guerra, encara va viure un any a París, intentant ofegar els records amb alcohol. Pel maig de 1940 anà per via marítima cap a Amèrica acompanyant la família, i després de tenir bona acollida a Cuba, morí a l'Havana el 26 de juny de 1940.

El cinquantenari de la mort de Lluís Bagaria podria aprofitar-se per a editar un recull antològic de les seves caricatures o, més concretament, de les que publicà a «La Vanguardia» durant la guerra civil espanyola. Les he estudiades una a una i puc dir que constituïen una aportació al millor coneixement d'aquell període històric. Bagaria no tan sols comentava l'actualitat política o els fets més rellevants de cada dia, sinó que, per mitjà de la seva pròpia visió de ciutadà aclaparat pels horrors de la guerra, explicava com sentia gran part del poble. Els ideals democràtics no defallien, però la realitat, moltes vegades trista i en ocasions tràgica, el situava en la posició de l'heroi per força o de la víctima obligada.

EL VOLUM CENT DE LA COL·LECCIÓ

aur

Miquel Estradé Repàs agraït a més de quinze anys de convivències

Un llibre fruit de la llarga experiència de l'autor, monjo de Montserrat que des de fa molts anys té contacte constant amb la joventut. Com és la joventut actual a Catalunya i què vol? Quina actitud ofereix davant el missatge cristià? Quines relacions té amb els seus pares i educadors?

**PUBLICACIONS DE L'ABADIA
DE MONTSERRAT**